

Loeczka Alajos: A művelődés útja Amerikában. Az iskolarendszer vizsgálata.
Budapest, 1937. IV + 340 lap.

Amerika, helyesebben az Északamerikai Egyesült Államok földje régen megszűnt az európaiak szemében Eldorádóként szerepelni, gazdaságilag mindenestre s azonkívül, legalább részben — főleg a tiszta diktatórikus államformákban élő európai népeknél — politikai szempontból is. Vannak azonban az amerikai életnek olyan szakaszai, melyekre még ma is vágyódó szemmel nézhet az öreg Európa s ez főleg a tudomány ápolásának és az iskolázásnak területére nézve állapítható meg. Körülbelül száz év kellett e fordulat bekövetkezéséhez. A mult század elején még mint a korlátlan gazdasági lehetőségek világa élt tudatunkban az Északamerikai Unió, ellenben művelődési állapota a maihoz képest kezdetleges volt; akkor volt kialakulóban vagy talán csak kezdődőben, s azért nem is sokra becsülte az óvilág. Ma ennek éppen az ellenkezője áll. Az amerikai művelődésre vonatkozó kedvező fordulat mindenestre annak a belső boldogulásnak és jólétnek — az amerikaiak kedvenc szavával: *prosperity*-nek — következménye és fejleménye, mely ez óriási birodalomban a mult század folyamán kialakult és könnyedséggel nagyszerű áldozatokat hozott az anyagi kultúra ápolása mellett a szellemi művelődés számára is.

E felé a világ felé fordult érdeklődésével a magyar tanügyi élet vezetői közé tartozó jeles társunk, Loeczka Alajos, mikor körülbelül 10 évvel ezelőtt egy egész esztendő telt a Északamerikai Unió tanügyi életének helyszíni tanulmányozásával s mikor jelentékeny és bő hazai pedagógiai munkálkodás és élmény után 1937-ben nagy megfontolással megrajzolta új szempontokkal megértelt tapasztalatainak képét, a művelődés útját Amerikában, más szóval: végigvitte az amerikai iskolarendszer vizsgálatát ezirányú ismereteinek összefoglalása és a magyar pedagógiai közvélemény fölvilágosítása céljából.

Saját élményei és följegyzései mellett az Unió kultúrájára és köznevelésére vonatkozó és könyve függelékében felsorolt gazdag irodalmi anyagnak tanulmányozása alapján érteti meg velünk Loeczka Alajos, hogy az európai ember a maga földrészének többezeréves történeti multjára gondolva régebben nagyon hajlott arra, hogy megtagadja azt a szellemi művelődési fejlődést, amely az Unióban a jelenben szinte a szemeláttára alakult ki. Nem akarta elismerni, hogy éppen a hagyomány hiánya, tehát egy negatívum volt a fejlődés lendítő ereje az újvilágban, vagyis a tevékenységre, az újításra való állandó törekvés forrása. Az európai ember mindent a multtal való összehasonlítás alapján mérlegel, az amerikai — mint valódi új ember és igazi magától ember — minden jelenséget a jövő szempontjából bírál el. Ez a kétféle embertípust elválasztó különbségnek a forrása is. Ennek megfelelően az európai kultúra hosszú, évezredek történeti fejlődés útján alakult olyanná, amilyennek ismerjük; az amerikaiak az újkor lüktető életében nem volt ideje egy hasonló hosszú fejlődési menet eredményét bevárni, azért egészen új utakon indulva, új módszerrel önmagát teremtette meg. A tevékenység vágya és a jövőbe pillantó tervszerűség azok az erőtenyező, melyek a teremtő munka közben az amerikai szellemet jellemezték s az újvilág minden kulturális intézményének kialakulását irányították.

ták. Ez adja meg Észak-Amerika művelődésének az újszerűség és eredetiség vonásait.

E gondolatokat Loczka Alajos az amerikai művelődés útjának meg-
rajzolásában és az iskolarendszer vizsgálatában a tapasztalt jelenségek, a meg-
ismert intézmények elbírálásában egy percig sem téveszti szem elől. Megértjük
fejtegetéseiből, hogy az északamerikai műveltségnek leghatékonyabb, legbizto-
sabb tényezője az iskola, mint amely az amerikai polgárra nézve az élető
levegő szerepét játszó demokráciának, a nemes és klasszikus értelemben vett
tisztá, talán nem is politikailag és nem is világnézetileg, hanem filozófiaiilag
és pedagógiaiilag értett demokráciának biztosítéka. Különösen hangzik ez talán
néhány új-európaiilag áthangolt fül számára, tény azonban, hogy e tekintet-
ben a fiatalabb és modernebb újvilág a konzervatívabb fele a földkerekségnek.
Másképp természetfölöttileg hat az amerikai kultúra és iskola jellegének kialaku-
lására az új eszméknek nagy sokasága is: a változatosság az egész iskola-
rendszer fölépítésében, az egyes iskolák szervezetében, a tantervekben és a tanít-
ás módszeres eljárásában, a neveléstudomány új eredményeinek akadálytalan
érvényesülése, az iskolázásnak nemcsak kötelessége, hanem korlátlan joga is,
az oktatás ingyenessége az egész vonalon a legalsó és legfelső iskolatípusokban
egyaránt, az iskola felekezeti-közisége, a koedukáció teljessége és a tömegoktatás
nagyszerű-vezetettsége, az egyenes út az elemi iskolától az egyetemig. Mind-
ezeknek az elveknek figyelembevételével rajzolja meg szerzőnk az amerikai neve-
lés jellegét, mely az önismereten nyugvó belső lelki egyensúly, az igazságérzet,
a közönséggel szemben fennálló kötelességérzet, a szabadságszeretet és a demo-
kratikus gondolkodás önzetlen elsajátíttatására törekszik, de nem hallgatja el,
hogy ezek a pedagógiai elvek, ha megadják is az Unió iskolarendszerének álta-
lános jellegét, nem mindig érvényesülhetnek teljes eredménnyel, mert bizony ott
is egytanító volt még a közelmúltban is sok ezer elemi iskola s a legújabb
időig ezernyi iskola tökéletlen formák között, deszkabódékban, gyarlón képzett
tanítók vezetése alatt végezte munkáját. A kibontakozás útja azonban a tech-
nika vívmányainak segítségével megnyílt ezen a téren is.

Hasonló elemzéssel mutatja be Loczka Alajos könyve az északamerikai
középfoktatás szellemét is, mely nem tekinti feladatának sem az egyetemre való
előkészítést, sem az úgynevezett általános műveltségnek kialakítását, hanem az
életre nevelést tartja szem előtt célja gyanánt. Az Unió középfoktatása minden
munkát, szellemi vagy testi, alaki vagy tartalmi értékűt, értelem- vagy
ügyességfejlesztőt egyenlővé tesz, mert csak úgy tartható fenn az egyensúly a
társadalmi osztályok közt, ha az iskola is egyenlőképpen mér minden tevékeny-
séget. Szerzőnk megmagyarázza, hogy ez az oka a középfoktatás nagy népszerű-
ségének, kedveltségének és óriási látogatottságának. Megtudjuk, hogy az Egye-
sült Államok középfoktatásába 5 millió tanuló jár, Kalifornia ifjúságának 1/5-része
középfoktatási diák. Amulva állhatnánk meg ez adatokkal szemben, ha európai
szempontból mérlegelnék ennek a jelenségnek a hatását az Unió társadalmának
kialakulására. Természetesen ezzel a jelenséggel szemben sem hallgatja el szer-
zőnk az értékelés kritikai hangját. Fölvetvén a kérdést, lehet-e ilyen tömegek

mellett eléggé magas színvonalon tartani a középiskolai oktatást, kénytelen tagadólag válaszolni s megemlíteni, hogy az e tekintetben jelentkező bajokon csak a kötött tanterv fogalmának kiküszöbölésével lehetett segíteni.

Az amerikai felsőoktatás ismertetését is megtaláljuk Loczka Alajos kitűnő könyvében annak a nézetének részletes kifejezésével, hogy ez az amerikai köznevelésnek egyetlen területe, melyben nem érvényesül teljes mértékben a különleges amerikai szellem. Az amerikai egyetem megőrizte bizonyos mértékig az európai egyetem ősi hagyományait, sőt szinte konzervatívabb, mint európai társai. Legföljebb annyiban új a szelleme, hogy szervesen illeszkedik bele az Unió létraszerű, fokozatosan fölépülő tanulmányi rendjébe. Az amerikai egyetemnek előcsarnoka a voltaképeni középiskolához csatlakozó *College*. Egy azonban a létraszerű, fokozatos emelkedés az elemi iskolától föl az egyetemig egészen zökkenés nélküli legyen, azt az amerikai iskolarendszer két újabb fok beiktatásával kívánja megoldani. A gyorsabb rostálást az elemi iskola és a középiskola közé bevezetésül, átmenetül iktatott *junior high school* és a középiskola s a *College* közé iktatott *junior college* újabb intézményei szolgálják. Ennek megfelelően az iskolarendszer létrafokai az egyetemet megelőzően igen sok helyen nem 8—4—4 évből, hanem 6—3—3—4 vagy 6—4—4—2 esztendőből állanak. Ez az elosztás aztán már közeledést jelent az európai iskolarendszer időbeli fölépítéséhez. 1932-ben már 469 *junior college* állott fönn az Egyesült Államok területén.

Szerzőnk jeles könyvének jellemzéséül kell megemlítenünk azt is, hogy vizsgálódásait, az iskolatípusok intézményeinek tárgyalását mindig a fejlődés történeti rajzával vezeti be s hasonló apparátussal vonja le tanulságait is. Az alsófokú oktatás ismertetésében különösen érdekesen vázolja azokat a küzdelmeket, melyek az iskolakötelezettség ügyének törvényes rendezése körül lezajlottak. Majdnem hihetetlen a magyar olvasó, általában az európai ember előtt, hogy a legtermészetesebb kulturális vívmányt, az állami iskolakötelezettséget az amerikaiakra nézve szinte szent és sérthetetlen szabadság és önkormányzat elveinek nevében lehetett majdnem napjainkig ha nem is megakadályozni, de legalább is hátráltatni. Szerzőnk könyvében sok más hasonló részletes és szakszerű ismertetés vet világosságot az elemi iskola céljára, szervezetére, a tanítótestületre, az iskola belső életére, tantervére, módszerére, köztük főleg két nevezetes, nagyfontosságú tárgynak, az állampolgári nevelésnek és a szintén rendkívül jelentékeny s az amerikai józanságot és gyakorlatiasságot jellemző egészségvédelmi tanításnak és nevelésnek módszerére.

Általában a gazdag tartalmú műből nem hiányzik semmi, ami az amerikai művelődés útjának leírásához hozzátartozik. Megismerjük a tanító- és tanárképzést, a szakoktatást, a fogyatékos gyermekek iskolázását, a népművelést, a tanügyi igazgatást és felügyeletet, sőt a gazdasági válság és az oktatásügy sorsa közötti összefüggést is.

Loczka Alajos monográfiája, úgy látjuk a gazdag repertóriumból, melyet e tárgyra vonatkozólag könyve függelékében közöl s úgy látjuk a földolgozott témák sokaságát és rendkívüli változatosságát feltüntető tárgymutatóból is,

oly kitünő szintézise az amerikai közművelődés intézményeire, főleg az iskola-rendszerre vonatkozó megfigyeléseknek és élményeknek, tapasztalatoknak és főljegyzéseknek, tanulmányoknak és vizsgálódásoknak, aminővel alig rendelkezik még egy európai nemzet irodalma, s azért valóban nagy köszönettel tartozunk neki a magyar neveléstudomány nevében.

Gyulai Agost.

Takaróné dr. Gáll Beatrix: Gazdaságetika. Közgazdasági Könyvtár XX. kötet. Kiadja a Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1938. (N. 8-r., 210 l.) Ara 5 pengő.

Nemcsak a magyar tudományosságának általában, hanem a magyar nevelésnek külön is örömmel kell üdvözölnie e munka megjelenését. Miközben ugyanis a címben foglalt legifjabb tudománynak a lényegét és tanait rendszeresen kifejti, egyszersmind a modern nevelés szemszögéből is jelentős eredményeket tartalmaz. Három főrésze oszlik.

Az I. főrész a gazdaságetika lényegét és problémakörét fejti ki teljesen eredeti elgondolás alapján, szakítva a közgazdaságtannak eddigi sablonos fogalmi meghatározásaival. S amint később látni fogjuk, éppen ennek révén válik jelentőssé mai nevelésügyünkre nézve. Kimutatja, hogy a gazdasági élet kizárólagosan gazdasági észokokból meg nem érthető, mivel a történelmi, társadalmi és erkölcsi erők lépten nyomon résztvesznek alakításában. E mélyebben rejlő indítékok mibenlétének és szerkezetének felderítésében áll a gazdaságetika lényege. Problémaköre pedig két részre tagolódik: ontológiai és axiológiai részre.

Az ontológiai problémakör vizsgálatát tartalmazza a II. főrész. Itt leíró módon kutatja a szerző a gazdasági cselekmények erkölcsi jellegét. E vizsgálat eredményeként a *gazdasági ethost* találja a gazdasági cselekmények legfőbb ismertető jegyének azon egyszerű oknál fogva, hogy minden gazdasági tevékenység egyszersmind emberi cselekmény is. A gazdasági ethos történeti szerepét kutatva megállapítja, hogy az mint vezérelv együtt születik ugyan a kereszténységgel, de mint a gazdasági cselekvésnek gyakorlati mozzanata kizárólag a legújabb kor vívmánya, amely legtisztább megvalósulásához a teret a mai totális állameszme keretei között találja meg.

Legterjedelmesebb a dolog természeténél fogva a III. főrésznek, az érték-előnéleti vagy axiológiai problémakörnek a kibonyolítása. Az általános etikával való összehasonlítás alapján megint történelmileg bizonyítja, hogy a gazdasági cselekvésnek éppúgy, mint minden emberi cselekvésnek, megvannak a maga eszményei, mégpedig korok szerint változó megjelenési formában. Őt ilyen gazdasági eszményt különböztet meg. Ezek a következők: a) a gazdasági hedonizmus vagy harácsolás, b) a hasznosság vagy utilitarizmus, c) a termelékenység vagy produktivizmus, d) a gazdasági egyensúly és e) a nemzeti jólét eszménye, amelyek mindegyike az általános etika egy-egy — a történelem folyamán alakító erejének bizonyult — eszményének felel meg.

Ezután megvizsgálja, hogy az egyes említett eszményekben milyen mértékben lép előtérbe vagy szenved hátrátételt az etikai szempont, mert kétség-

